

Oehoes in Noord-Nederland

Martin Olthoff

De laatste jaren is wel algemeen bekend dat er Oehoes *Bubo bubo* in het Lauwersmeergebied te zien zijn. Omdat het vaak om ontsnapte vogels gaat, is er bij vogelaars misschien wel weinig aandacht voor deze uil en worden er maar weinig waarnemingen doorgegeven of ingevoerd. Ontsnapte vogels of escapes worden sowieso niet of nauwelijks doorgegeven. In dit artikel wordt een overzicht gegeven van alle waarnemingen en wordt stilgestaan bij de vraag of het wel altijd om ontsnapte vogels gaat.

Ten eerste: Oehoewaarnemingen uit het Lauwersmeergebied

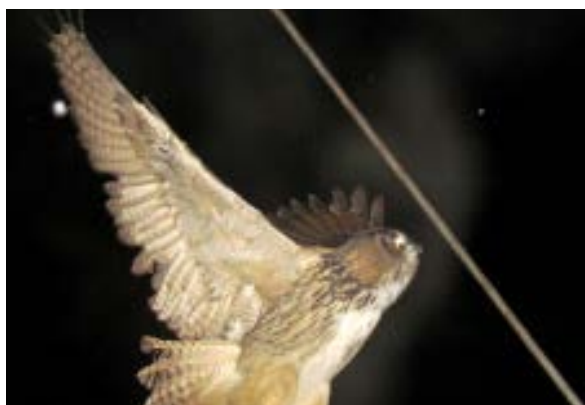
In november 2009 ontsnapte er een Oehoe uit de voliëre van Pim Lollinga in Westernieland. De vogel had een roze ring en een leertje en was als zodanig goed herkenbaar. Het was een vrouwtje van zes maanden oud en ze was vrij grijzig van kleur (zie foto's van Rommert Cazemier op www.lauwersmeer.com en de foto hieronder). Na wat omzwervingen kwam dit exemplaar in het Lauwersmeergebied terecht en was regelmatig te zien langs de Hooge Zuidwal.

Oehoe bij de Proefboerderij, 6 juni 2010 Foto: Rommert Cazemier

Op 9 augustus 2010, dus bijna een jaar later, werd er langs de vogelroute in de Kollumerwaard een Oehoe gezien. Bij dit exemplaar werd geen leertje opgemerkt (lauwersmeer.com), maar dit is vaak lastig goed vast te stellen.

Op 26 november 2010 werd bij Zoutkamp een Oehoe gefotografeerd. Dit exemplaar was eveneens geringd. (Zie ook foto's van Gerard Bakker en Jelte Toxopeus op lauwersmeer.com). Echt schuw was de vogel echter niet, getuige de foto's hierboven.

Zoutkamp, 26 nov 2010

Foto's: Jelte Toxopeus

Het is lastig de leeftijd te bepalen op grond van deze foto's. Het ligt voor de hand dat dit hetzelfde exemplaar is als de eerste ontsnapte vogel uit Westernieland. De vogel is voorzien van een leertje. De vogel is hier dus anderhalf jaar oud.

De periode hierna werden er nog steeds regelmatig Oehoe-waarnemingen gedaan in het gebied. Het waarnemingsgebied strekte zich uit van de kruitfabriek tot Lauwerszijk, Zoutkamp en de kazerne.

In de winter van 2012/2013 werd er melding gedaan van een Oehoe die op een man af kwam vliegen. Dit gebeurde toen de man de roep van de Oehoe nadeed. Dit incident is breeduit uitgemeten in de media. Dit gedrag wijst op een ontsnapte Oehoe of een Oehoe met gemengd genetisch materiaal.

Begin maart 2013 werd er een verzwakte Oehoe gevonden bij Zoutkamp. Dit exemplaar, een mannetje, is naar het vogelasiel te Meedhuizen gebracht. Nadat deze Oehoe weer op krachten was gekomen is deze weer losgelaten op dezelfde plek als waar hij is opgeraapt. Dit exemplaar was ongeringd, had een gaaf verenkleed en vertoonde geen sporen die wijzen op een niet-wilde herkomst. Op grond van foto's gemaakt in het asiel in Meedhuizen is deze Oehoe drie of vier jaar oud. Het is dus een ander exemplaar dan de vogel van Westernieland en eentje zonder ring of uiterlijke kenmerken die duiden op niet-wilde herkomst (zie foto op de website van het Dagblad van het Noorden).

Een paar dagen later, op 6 maart 2013, werd een vogel met een gebroken vleugel opgeraapt nabij de voormalige kruitfabriek. De verzwakte vogel van Zoutkamp zat toen nog in Meedhuizen in het asiel. Deze Oehoe met gebroken vleugel is overgebracht naar het asiel de Fûgelhelling te Ureterp. Dit exemplaar zit op het moment van schrijven nog steeds in het asiel en zijn conditie laat het niet toe weer vrijgelaten te worden (persoonlijke mededeling De Fûgelhelling). De vogel heeft twee breuken in hetzelfde bot in dezelfde vleugel. Een filmpje van dit exemplaar is te zien op YouTube. Ook dit exemplaar is een mannetje. De vogel is ongeringd en vertoont een normaal verenkleed en normale rui. De snavel en tenen zijn normaal gesleten. Er is dus geen directe reden om aan te nemen dat deze vogel niet wild is. Ook het asiel geeft aan dat het onduidelijk is waar de vogel vandaan komt. Op het YouTube-filmpje is ook een oude botbreuk te zien. Deze breuk zit op een lastige plaats waardoor je de vraag kunt stellen of deze vogel zich hiermee heeft kunnen redden in het wild. De leeftijd van deze Oehoe is ruim twee jaar.

In de nacht van 14 op 15 juni 2013 werd een dode, wederom ongeringde Oehoe langs de kant van de weg gevonden als verkeersslachtoffer. Rick de Groot deed deze trieste vondst om 01.22u. De vogel was nog warm en nog geen 10 minuten dood. De vogel werd gevonden aan de Stadsweg ten noorden van Lauwerszijk. Op lauwersmeer.com staan foto's van Rick de Groot van deze vogel. Op de derde foto is de vogel te zien met een gespreide vleugel. De buitenste helft van

de handpennen is geruid en er is kleurverschil in de banderingen te zien. De binnenste handpennen zijn nog niet geruid. De armpennen zijn zo te zien allemaal geruid. Mogelijk de eerste armpen nog niet. Deze vogel is op grond hiervan ruim vier jaar oud. De vogel was in redelijke conditie maar misschien iets te licht (2100 gram). De rui klopte en het verenkleed was normaal. Veren en snavel vertoonden normale sleet en er was geen spoor van een (oude) ring, leertje of andere tekenen van gevangenschap. De vogel is in het verleden ook niet geleewiekt geweest of iets dergelijks. Wel vertoonde de vogel een kleine beschadiging aan twee armpennen.

De vogel is inmiddels opgezet en zal te zien zijn in het Fries natuurmuseum.

Op grond van de leeftijd is het zeer waarschijnlijk dat de vogel van Zoutkamp, die enige tijd in het vogelasiel te Meedhuizen is opgevangen, en deze dood gevonden vogel dezelfde vogel is.

Dode Oehoe, gevonden aan de Stadsweg te Lauwerszijk juni 2013

Foto: Rick de Groot

De opgeraapte Oehoes zijn twee verschillende exemplaren. Beide vogels zijn ongeringd.

De dode vogel (en zeer waarschijnlijk de eerder vrijgelaten asielvogel) heeft twee gebroken veertoppen. Dit zou kunnen wijzen op een niet-wilde herkomst. Deze Oehoe roestte ook af en toe in een grote open schuur achter een boerderij (bron: Hans Gartner). Dit is niet het gedrag dat je in eerste instantie zou verwachten van een 'wilde' Oehoe. Maar de open schuur kan natuurlijk ook als surrogaat groeve hebben gediend bij gebrek aan alternatieven.

Vanaf maart 2013 verblijft een vierde exemplaar in de buurt van Zoutkamp. Dit vierde exemplaar is eveneens ongeringd, wat te zien is op detailfoto's van de poten (foto's Gerhard Kornelis). Het verenkleed is gaaf en er zijn geen sporen die duiden op gevangenschap. Dit exemplaar is nog steeds aanwezig in de omgeving Zoutkamp. Op basis van foto's van de gespreide hand- en armpennen en de staart is deze vogel is nu twee jaar oud.

Er is zelfs nog een vijfde exemplaar aanwezig. Deze was vanaf augustus aanwezig in de omgeving van de kazerne nabij het Jaap Deensgat en deze vogel kwam uitgebreid in de media. Deze vogel is ongeringd en vertoont ook geen sporen van gevangenschap. De vogel heeft handpen 9 en 10 geruid en is daarom iets ouder dan drie jaar. Het gaat hier dus om een ander exemplaar dan de Oehoe bij Zoutkamp.

De vogel bij de kazerne 7 aug. 2013

Foto: Martijn Bot

Deze vogel vloog tot twee keer toe op mensen af die te dichtbij kwamen. Dit wijst op de aanwezigheid van niet-wild bloed. Ook het biotoop is niet wat je van een geheel wilde Oehoe zou verwachten.

Dit zou het exemplaar kunnen zijn dat tot in juni werd gezien bij de kruifabriek.

Van dat exemplaar zijn geen goede foto's voorhanden om de leeftijd te kunnen bepalen.

De Oehoe van de kruifabriek was eerder aanwezig aan de rand van het kruifabriekbos. Foto's van deze vogel zijn te vinden op waarneming.nl (Marco vd Velde) en lauwersmeer.com (Sije Schotanus).

De laatste waarneming daar is van Marchel Stienstra die op 14 juni 's avonds om 22:30 uur een Oehoe op een akker zag bij de kruifabriek.

Oehoe Lauwersmeer 28 apr. 2013

Foto: Marco v.d. Velde

In totaal gaat het dus om zeker vijf exemplaren:

1. De originele escape van 2009 van Lollinga; ont-snapt en voor zover bekend nog steeds in leven. Mogelijk nog ergens in het gebied aanwezig. In 2012 in ieder geval in de buurt van Zoutkamp waargenomen (vrijwilligers dierenambulance). Mogelijk is deze Oehoe nu aan het zwerven getuige waarnemingen in Kollum (juni 2013) (lauwersmeer.com) en omgeving.
2. Het doodgereden exemplaar met twee kleine beschadigingen aan veertoppen, soms slapend in schuur verzwakt binnengebracht in asiel te Meedhuizen; herkomst onduidelijk, wildheid dubieus.
3. Het Fûgelhelling-exemplaar; momenteel in opvang met oude botbreuk: herkomst onduidelijk.
4. Zoutkamp en omgeving vogel; mogelijk wild.
5. Het exemplaar van de kazerne; wildheid dubieus.

Tenslotte zou de Oehoe van de kruifabriek nog steeds een ander exemplaar kunnen zijn. Indien dit het geval is zou het om een zesde Oehoe gaan die mogelijk van wilde herkomst is.

Het is mogelijk dat de ongeringde exemplaren zijn aangehouden door het geringde vrouwtje van Lollinga uit Westernieland.

Vooraf jonge Oehoes zwerven op zoek naar nieuwe territoria. Recent zenderonderzoek van de Oehoewerkgroep heeft aangetoond dat jonge Oehoes in een najaar een afstand kunnen afleggen van 150 km (Van Lierop et al 2012). Dat betekent dat het Lauwersmeergebied en andere gebieden in Noord-Nederland binnen die actieradius liggen van Duitse broedvogels.

Een voorbeeld van die aantrekkingskracht is een ontsnapte Oehoe bij Hilvarenbeek. Deze is gepaard en broedt met een wilde soortgenoot (Sovon-rapport 2013/01).

Oehoes hebben zich de laatste jaren in Nederland uitgebreid. In 2012 broedden er vijf paren in Nederland met in totaal twaalf territoria. Naar de herkomst blijft het gissen, maar het is zeer waarschijnlijk dat de Nederlandse broedvogels afkomstig zijn uit Duitsland waar in de vorige eeuw een grootschalige herintroductie heeft plaatsgevonden.

In het Nederlands-Duitse grensgebied broedden in 2002-2011 174 paar (Sovon-rapport 2013/01).

In Sleeswijk-Holstein (Noord-Duitsland) is het aantal broedparen van de Oehoe toegenomen van 104 in 2005 tot 350 in 2012 (www.egeeeulen.de). In 2005 broedden er in Nedersachsen 80 paren (www.eulen.de). Geëxtrapoleerd naar de populatie van Sleeswijk-Holstein zou dat in 2012 neerkomen op 240 broedparen.

Na het Duitse herintroductieschema broeden en weer volop Oehoes in Noord-Duitsland, maar ook bijvoorbeeld als gevolg hiervan in Denemarken: in 2012 40 paar.

De ondersoort die in Noordwest-Europa voorkomt, is *Bubo bubo* (de nominaat) en deze kenmerkt zich in het algemeen door het vrij warmbruine uiterlijk.

De gefotografeerde Oehoes in het Lauwersmeergebied hebben allemaal een warmbruin verenkleed, behalve de eerste ontsnapte, die grijzer was. Dit beeld komt dus overeen met de nominaat die hier van oorsprong voorkomt. Tevens komt dit overeen met de vele foto's van exemplaren uit Zuid-Limburg en Winterswijk, maar ook met die van Den Helder.

Het exemplaar van Den Helder was de eerste CDNA-aanvaarde Oehoe van Nederland. Deze dateert van voor de tijd van het grootschalige herintroductieschema; van 1973 tot 1981 verbleef een mannetje Oehoe in de Zwarte Dennen bij Den Helder (Vogels nieuw in Nederland, 1990). Op grond van de locatie, het meest noordwestelijke bos in Nederland, wordt aangenomen dat deze vogel over zee is aangekomen. Uiteraard is dit niet te bewijzen. Het zou net zo goed een ontsnapt exemplaar kunnen zijn. Ook in die tijd werden Oehoes veel gehouden als volièrevogel.

De goed onderzochte Oehoe-populaties net over de grens in Duitsland hebben als stapelvoedsel bruine rat, konijn en Houtduif (Hasper op [\[groep.nl\]\(http://groep.nl\) 2013\). Deze zijn ruim voorhanden in het Lauwersmeergebied. De twee verzwakt opgeraapte exemplaren in maart zouden een voedseltekort kunnen hebben. De winterperiode ging namelijk gewoon door in maart met temperaturen die nauwelijks boven nul kwamen.](http://www.oehoewerk-</p></div><div data-bbox=)

Het dode exemplaar van de Stadsweg, een verkeerslachtoffer, is domme pech. Een onderzoek in Duitsland heeft uitgewezen dat in 25% van de gevallen de dood van een Oehoe was toe te wijzen aan verkeer (Berghausen, 1986).

Het optimale Oehoe-biotoop is een gevarieerd landschap met stukken bos, weiden, akkers en braak en/of natuurgronden, het liefst met wat rotswandjes. Hoogteverschillen zijn nauwelijks aanwezig in het Lauwersmeergebied, wat niet pleit voor een natuurlijke vestiging. Bij de kruitfabriek zijn echter wel wat heuvels aanwezig waar voorheen het kruit werd opgeslagen.

Het terrein van de Oehoe bij Zoutkamp behelst onder meer een oud verwaarloosd industrieterrein en diverse bossen.

Er zijn eerdere gevallen van Oehoes in Noord-Nederland. Opgesomd worden gevallen die mogelijk betrekking kunnen hebben op wilde exemplaren:

Ten tweede: Noord-Nederland

9 feb 1991 Beetsterzwaag:

1 ex man roepend, geluid niet opgenomen en geen foto. Een zoektocht de volgende nacht door de auteur en anderen leverde niks op. Dit geval is aanvaard door het CDNA en is daarmee de eerste waarneming voor Friesland.

Deze waarneming volgde na onophoudelijke lokale geruchten dat hier een Oehoe aanwezig was.

11 maart 1992 Sleen

Een exemplaar werd opgeraapt in Sleen; verkeerslachtoffer. De vogel was ongeringd, werd naar een asiel gebracht waar de vogel drie eieren legde. De vogel werd geringd en losgelaten op 9 juli 1992 (van den Brink et al, 1996).

13 oktober 2000:

Een exemplaar dood gevonden Noordwoude Friesland.

26 maart 2012

Roepende vogel Leeuwarderbos. Ongeringd? Tevens plukresten.

Oehoe in de Lauwersmeer bij de kazerne 10 augustus 2013

Foto: Feiko Jager

April 2013:

Minimaal een exemplaar in Oost-Drenthe (www.oehoewerkgroep.nl). Plukresten en uitwerpselen in een zandgroeve.

Buiten de op dit moment bekende broedgebieden werden en worden ook elders Oehoes gezien die ongeringd zijn of ongeringd lijken te zijn.

Voorbeelden hiervan betreffen onder andere vondsten bij Antwerpen (van Dongen et.al., 2007), Aarschot (Vlaanderen) ongeringd verkeersslachtoffer (van Dongen et.al., 2004), Kalmthout 30: 1 2008, dood in prikkeldraad ongeringd en Slagharen Oehoe met prooi in wegberm (van Dongen et.al., 2006)

Een erg mooi voorbeeld van verspreiding is een Oehoe die meegereisd was op een vrachtwagen uit de Ardennen begin jaren tachtig naar Veenendaal. De ongeringde vogel zat tussen een partij glas. Na het lossen is de vogel weer mee teruggereisd naar de Ardennen.

Conclusie en discussie

Alles overziend kan men concluderen dat de Oehoe ook in Noord-Nederland bezig is zich definitief te vestigen. Hierbij zal het voor een groot deel gaan om ontsnapte exemplaren of exemplaren met vervuild genetisch materiaal. Van de exemplaren in het Lauwersmeergebied die zijn opgeraapt en die dus goed bestudeerd zijn, kan worden geconcludeerd dat de herkomst twijfelachtig is. Het exemplaar in de buurt van Zoutkamp heeft op dit moment goede kaarten voor een mogelijk wilde herkomst evenals het beest van de kruitfabriek (als die er nog zit!). Dit zouden wilde exemplaren kunnen zijn, die zijn aangetrokken door de ruime keuze aan ongepaarde soortgenoten in het Lauwersmeergebied.

Wat te doen met de Oehoes in Noord-Nederland?

Het ligt voor de hand dat er exemplaren afkomstig zijn van de grootschalige reïntroducties in Duitsland uit de tweede helft van de vorige eeuw. Dit zal ongetwijfeld ook gelden voor de broedende Oehoes in het oosten of zuiden van Nederland.

Aan de andere kant zijn er veel voorbeelden te vinden van ontsnapte Oehoes in Noord-Nederland. Voorbeelden hiervan zijn gefotografeerde Oehoes in bijvoorbeeld een tuin in Roden (Koen Vogt; zie waarneming.nl), of op een dak in de wijk Gravenburg in Groningen (foto Whats App Grunn twitchers) of natuurlijk het beest van Lollinga uit Westernieland.

Vanaf 1 januari 2004 hoeven Oehoes niet meer bij de CDNA ingediend te worden als dwaalgast.

Op grond van de telregels van het CDNA geldt voor de Oehoe niet de omgekeerde bewijslast: er hoeft niet bewezen te worden dat de vogel ongeringd is.

Daarom zou de auteur willen voorstellen dat iedereen die een Oehoe heeft gezien, niet zijnde het exemplaar met riempje en ring, deze mag rekenen als wilde vogel. Uitgezonderd zijn de exemplaren in woonwijken, tuinen, of waaruit anderszins overduidelijk door gedrag blijkt dat een niet-wilde herkomst voor de hand ligt.

In het verlengde hiervan kunnen de exemplaren van het Lauwersmeergebied en de andere hierboven opgesomde gevallen voor Noord-Nederland worden geteld. De Oehoe schaart zich hiermee in het rijtje van Raaf en Ooievaar.

Dit houdt in dat de soort kan worden toegevoegd aan de lijst van in de provincie Groningen waargenomen soorten. Er zijn waarnemingen van het gebied van de kazerne, Zoutkamp tot aan Lauwerszyl. Een waarneming bij de NAM-locatie ten noorden van Grijpskerk kan niet worden bevestigd.

Dit houdt ook in dat de waarnemingen van de gevallen in Friesland kunnen worden geteld voor Friesland; dit geldt voor het exemplaar van de kruitfabriek en voor het exemplaar van het Leeuwarderbos. En natuurlijk kan de soort worden toegevoegd aan de Drentse lijst; het geval van Sleen en het geval in het oosten van de provincie (www.oehoewerkgroep.nl).

Mocht er in de loop der tijd nieuwe informatie over de genoemde gevallen opduiken, zoals een foto waarop blijkt dat de vogel toch een ring, leertje of anderszins draagt, dan kan het geval met terugwerkende kracht worden verwijderd van de lijst.

Op het moment van schrijven zitten er nog twee ongeringde vogels in de provincie Groningen en mogelijk nog een bij de kruitfabriek in Friesland. Wellicht is het exemplaar van het Leeuwarderbos nog aanwezig?

De komende jaren zal ongetwijfeld een beest opduiken in Drenthe. De Ruigpootuilen-mannen zullen komend jaar hun focus kunnen gaan leggen op de Oehoe.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar de volgende personen, die informatie gaven of commentaar gaven op of over bovenstaand verhaal: Gerhard Kornelis (natuurfotograaf), Rick de Groot, Hans Gartner, Trees Gotlieb en de mensen van de Dierenambulance, Vogelopvang Fûgelhelling, Rommert Cazemier, Marco van de Velde, Martijn Bot en Marnix Jonker

Literatuur

- Van den Berg, A.B., Bosman C., 1999, Avifauna van Nederland 1, GMB Haarlem*
- Van Den Berg, A.B., . 1990. Vogels nieuw in Nederland, Zomer & Keuning & Dutch Birding, 1990*
- Bergerhausen, W., K. Radler,, On the life history of a reintroduced population of Eagle Owls (Bubo bubo), 1986*
- Van den Brink et al, 1996, Broedvogels van Drenthe, Assen*
- Van Dongen, R.M., K. Haas & P.W.W. de Rouw. 2004. Recente meldingen. Dutchbirding 26:1*
- Van Dongen, R.M., K. Haas & P.W.W. de Rouw. 2006. Recente meldingen. Dutchbirding 28:1*
- Van Dongen, R.M., R. Hofland & P.W.W. de Rouw. 2007. Recente meldingen. Dutchbirding 29:3*
- Van Dongen, R.M., R. Hofland & P.W.W. de Rouw. 2008. Recente meldingen. Dutchbirding 30:1*
- Slaterus, R. & V. van der Spek. 2013. Recente meldingen. Dutchbirding 35:1*
- Van der Vliet, R.E., A. de Bruin, J. v.d. Laan & CDNA. 1999. Rare Birds in the Netherland in 1999. Dutchbirding 22:5*
- Van Lierop, S. en G. Wassink, Broedsucces van de West-Duitse Oehoes in 2012, Uilen nr 3*
- Sovon 2013, Broedvogels in Nederland 2011, Sovon-rapport 2013/01*
- Wassink, G., 2012, Leeftijd van territoriale Oehoes in Nederland en enkele West-Duitse gebieden. Een voorlopige weergave, Uilen nr 3*
- Website; www.egeeuken.de
- Website; www.eulen.de
- Website; www.lauwersmeer.com
- Website; www.oehoewerkgroep.nl
- Website; www.waarneming.nl
- Website; www.dvhn.nl/nieuws/groningen/article9946733.ece/Verzwakte-oehoe-in-opvang-Meedhuizen
- Whats App Grunn twitchers

Martin Olthoff – Noordhorn
martinolthoff@gmail.com